

Список використаних джерел

1. Гольник О. О. Жанрові особливості роману Ю. Щербака «Час смертохристів» / О. О. Гольник // Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки. — 2013. — № 2. — С. 13—19.
2. Іконнікова М. В. Антиутопічний дискурс в оцінці літературознавства ХХ століття [Електронний ресурс] / М. В. Іконнікова. — Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/1711/1/34.pdf>.
3. Кірячок М. В. Перестороги апокаліпсису в романі Юрія Щербака «Час смертохристів» / М. В. Кірячок // Науковий вісник МДУ імені В. О. Сухомлинського. Філологічні науки. — 2014. — Випуск 4.13 (104). — С. 113—118.
4. Літературознавчий словник-довідник / [ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка]. — К. : ВЦ «Академія», 2007. — 752 с.
5. Онишкевич Л. У Вашингтоні відбувся круглий стіл за романом Юрія Щербака «Час смертохристів : Міражі 2077 року» / Л. Онишкевич // Літературна Україна. — 2013. — № 3. — С. 4.
6. Чаликова В. Утопія и свобода / В. Чаликова. — М. : Весть-Вимо, 1994. — 184 с.
7. Щербак Ю. Час смертохристів : Міражі 2077 року / Ю. Щербак. — К. : Ярославів Вал, 2011. — 480 с.

I. KORENOVSKA

Mykolaiiv

POETICS OF YURY SHCHERBAK'S ANTIUTOPIA NOVEL «AGE OF SMERTONHRYSYTS: MIRAGES OF 2077th YEAR»

The article deals with the peculiarities of poetics of Yury Shcherbak's antiutopia novel, its genre features were revealed and specificity of modeling the antiutopia reality by the author was determined.

Key words: novel, antiutopia, genre, poetics, style.

И. Л. КОРЕНОВСКАЯ

г. Николаев

ПОЭТИКА РОМАНА-АНТИУТОПИИ ЮРИЯ ЩЕРБАКА «ВРЕМЯ СМЕРТОХРИСТОВ: МИРАЖИ 2077 ГОДА»

В статье рассмотрены особенности поэтики романа-антиутопии Юрия Щербака, раскрыто его жанровые особенности, специфику моделирования автором антиутопической реальности.

Ключевые слова: роман, антиутопия, жанр, поэтика, стиль.

Стаття надійшла до редколегії 2.04.2015 р.

УДК 821.161:82-1

Л. Д. КОРІВЧАК

м. Херсон

vkoroteeva@ksu.ks.ua

ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ МІФОЛОГЕМИ ДОРОГИ В ЛІРИЦІ М. ЧЕРНЯВСЬКОГО

У статті досліджено особливості міфологеми дороги у віршах М. Чернявського, розкрито інваріантність і поліфункціональність цього першообразу у творчості митця, простежено типологічну спорідненість лірики М. Чернявського з творами поетів-романтиків і модерністів.

Ключові слова: міфологема, дорога, ліричний герой, модернізм.

Естетичні засади раннього українського модернізму найяскравіше розкриває міфологічна критика. Міф, міфологема є одними з найпоширеніших понять, якими послуговуються сучасні науковці. У своєму дослідженні ми спираємось на визначення Дж. Холліса, за яким міфологема – це «окремий фундаментальний елемент чи мотив будь-якого міфу» [4, 16].

Міфологема дороги належить до низки першообразів, що активно використовували поети-модерністи для розкриття сецесій індивіда кінця ХІХ – перших десятиліть ХХ ст. Міф мандрів найдавніший серед міфів, його

елементи можна простежити в Біблії: одвічні блукання єврейського народу у пошуках землі обіцяної. Мандрівцями на Україні були кобзарі, яких глибоко шанував народ. Міфологема дороги, мандрів є актуальною для лірики М. Чернявського, що доповнює й увиразнює процес раннього українського модернізму.

Сучасні літературознавці Л. Голомб, І. Немченко, О. Камінчук, Ю. Ковалів, Н. Чухонцева та інші вважають вірші М. Чернявського невід'ємною частиною українського літературного процесу кінця ХІХ – перших десятиліть ХХ століття, акцентують увагу на модерності

його творів. Дослідники звертають увагу на такі домінуючі образи лірики М. Чернявського, як море, степ, сад; визначають особливості його стилю, простежують типологічну спорідненість із поетами-модерністами. Особливої розвідки про своєрідність міфологеми дороги у віршах М. Чернявського немає.

Завдання нашого дослідження полягає у спробі виявити функціональність міфологеми дороги в ліриці М. Чернявського, простежити ступінь інтегрованості його образів в українському духовно-культурному просторі кінця XIX – перших десятиліть XX століття.

Ліричний герой у віршах М. Чернявського постає не статичним, упродовж усієї творчості митця розкривається шлях його формування. Важливу роль у життєвій еволюції суб'єкта відіграє міфологема дороги. «Апофеозом цієї славної традиції (мандрів) стала, – зазначає Я. Поліщук, – діяльність Григорія Сковороди – найвидатнішого українського філософа, котрий обрав мандрівне життя властивою формою втілення власних філософських поглядів» [3, 205]. Образ дороги (шляху, путі) зустрічаємо в поезії Лесі Українки («Мій шлях», «У путь», «О як то тяжко тим шляхом ходити...», цикл «Подорож до моря»), Грицька Чупринки («Шлях квітчастий»), М. Філянського (цикл «В пилу сандалів»), М. Вороного (цикл «Мандрівні елегії»).

У ліриці М. Чернявського образ дороги служить для підсилення психологічного напруження у відтворенні духовного світу ліричного героя, розкриває процес самопізнання внутрішнього «я».

Початком дороги виступає місце, з яким ліричний герой прощається, яке він добровільно або примусово залишає. Як правило, вихідний пункт мандрів пов'язаний з біографічними факторами. Початком дороги ліричного героя М. Чернявського є Донецький край. У поезії «Останнє прощай», що завершує цикл «Донецькі сонети», зображено прощання ліричного героя з рідними місцями, які уособлює Донець, з порою безтурботного дитинства. «Персть рідної землі», яку ліричний герой бере з собою, є частиною його малої батьківщини, своєрідним оберегом у «кипучому шумі житейської молви».

Динаміка руху ліричного «я» здійснюється по горизонталі й по вертикалі. Вертикальне

спрямування дороги – це мотив польоту ліричного героя вгору, який є символом духовного вдосконалення ліричного героя.

У вірші «Натхнення» М. Чернявський осмислює творчий процес шляхом створення образної картини-видіння польоту на крилах, що характерне для поетів-романтиків.

«Шумлять, гудуть знайомі крила
В прозорій вишині, –
Летить ясна натхнення сила,
Пливуть дзвінки пісні» [5, 236].

За допомогою слухових і зорових образів («шумлять, гудуть», «летить», «пливуть») автор відтворив суб'єктивне осмислення творчого процесу. Такі риси ліричного героя, як «чуткий слух», «крилатий дух», вивищують його над буденністю, виступають стимулом пориву до прекрасного, незвіданого. Як зазначила Л. Голомб, «...здобуття внутрішньої свободи водночас із народженням слова в свідомості М. Чернявського відбувається в просторовому континуумі між земним і небесним, у подоланні хтонічного й утвердженні солярного» [1, 146].

Бажання піднятися вгору на крилах у поезії «Сором в п'ятьмі духа» виражає внутрішній перелом ліричного суб'єкта, перехід до активної життєвої позиції. Мотив польоту вгору у творчості романтиків символізував неприйняття дійсності, втечу від неї. М. Чернявський розробляє цей мотив у душі неоромантиків. Мотив польоту вгору служить поетові для розкриття вольового начала, стихійного пориву, внутрішньої краси ліричного героя, що постають як опозиція міщанському оточенню. На відміну від героїв поетів-романтиків, ліричний герой М. Чернявського прагне змінити задушливу дійсність:

«І вогнем летючим,
Хоч на мить єдину,
Розірву я п'ятьму
В час свого загину» [5, 143].

Політ угору дає ліричному суб'єкту енергію, силу в боротьбі. Джерелом активності ліричного «я» стає образ сонця, що символізує гармонію, духовну наснагу.

У вірші «Шлях» міфологема дороги має горизонтальний напрямок і символізує невідзначеність у житті ліричного героя. Пошук свого призначення, долі єднає ліричного

суб'єкта вірша з героями поетів-романтиків, такими як самотній козак, нещасний сирота. Вигуки «ой», «гей», звертання до долі посилюють цю аналогію. Самотність у житейському пліні, пасивність, сподівання на допомогу інших – характерні риси ліричного героя М. Чернявського, як і українських поетів-романтиків 30–40-х років: В. Забіли, М. Петренка. Образ руху по горизонталі в ліриці поета здебільшого постає в контексті хаотичних пошуків долі. Для підсилення трагізму цього процесу М. Чернявський зображує невизначений напрямок дороги («Шлях», «За роком рік, мов слимаки»), шлях, насичений темними кольорами, туманом («Сніг тане. В тумані дорога»), перешкоди (символічний образ круків – «В далечинь»; образ непрохідної стіни – «Глухою темною стіною»).

У вірші «За роком рік, мов слимаки» образ дороги набуває символічного наповнення й увиразнює самохарактеристику ліричного героя:

«Стихії син, я сам стихія,
І несвідомо плину я
Не знать куди і відкіля,
На мрійні далі світовії» [5, 290].

Образ дороги виступає символом долі ліричного героя. Тут ще раз підкреслюється його пасивність у ставленні до кардинальних змін на життєвому шляху.

Модифікацію міфологеми дороги простежуємо в поезії «Кривавий слід»:

«І бачив слід я в тій пустині.
Він тягсь кривавим ланцюгом» [5, 125].

Символізуючи внутрішній світ ліричного героя («І був то слід душі моєї...»), цей образ, увиразнений епітетом «кривавий», розкриває страждання, великий біль, який довелося пережити ліричному героєві. У поезії «Кривавий слід» домінують два контрастні кольори: білий і червоний. Білий колір (образи метелиці, вихорів, хуртовини, холодного снігу) породжує асоціації з життям у тогочасному суспільстві. Червоний колір – «кривавий ланцюг», «кривавий слід» – образ внутрішньої боротьби ліричного героя.

У поезії «Де ви, вільні, незаказані...» образ дороги набуває ознак символу щасливого майбутнього, відтворюючи прагнення ліричного героя знайти шлях до вільного життя.

У вірші «Не полем чистим, що весною...» символом складної творчої долі митця постає образ стежки.

Стежка – це вузький, іноді важко доступний, коротший шлях до певного об'єкта. М. Чернявський для посилення цього образу подає епітет «тісна», який символізує творчий шлях ліричного героя. Схожий образ використовував у своїй поезії П. Карманський, де творчість митця характеризувалась «невпоганими стежками», що означало «не звернути на шлях, промощений товпою» [2, 112]. Таким чином, М. Чернявський і П. Карманський указують на складність як самого творчого процесу, так і нових шляхів у поезії.

Довготривалі пошуки самовираження, внутрішня боротьба породжують у ліричного героя М. Чернявського лише «журливі звуки». «Плач, стогін» стають домінантними мотивами його пісні. Поет уважає, що посилення суб'єктивного начала у творчості не принесе йому визнання. Метафори «спів глухо заніміє», «дух забуття розвіє» увиразнюють думку ліричного героя про нерозуміння суспільством його мистецтва. Основне призначення творчості М. Чернявський вбачає у збереженні духовності, яка дає насагу митцю і відгукується добром у серцях людей.

Іншим варіантом образу дороги в поезії М. Чернявського стає образ «малий прослідочок убогий». У «Вогнях» цей образ розкриває складну долю поета, хоча, порівняно з попередньою поезією, настрій цього вірша світліший:

«Обрав співця зрадливу долю...
І як не важко в ній мені,
Не кинусь в другу я неволю,
Поки горять святі вогні!» [5, 160]

«Святі вогні» – символ митців-кумирів, на яких орієнтувався поет, завдяки яким і було обрано цю нелегку життєву дорогу. Цей образ М. Чернявського нагадує вогонь у вірші Лесі Українки «Досвітні огні». Обидва поети, використавши семантичне наповнення лексеми «вогонь», розкрили символічний образ першопрохідців у суспільному й культурному житті, які своєю силою волі, відвагою надихають інших людей до активного буття.

У своїх віршах М. Чернявський розкрив не лише зовнішні фактори, які зумовлювали життєву позицію поета, впливали на неї. Його

ліричний герой керується у виборі, в першу чергу, внутрішніми відчуттями. У ліриці М. Чернявського міфологема дороги інваріантна, служить для підсилення психологічного напруження у відтворенні духовного світу ліричного героя, розкриває процес самопізнання внутрішнього «я». Психологізація навколишнього середовища у поета суголосна національній міфології, що було характерно для модернізму.

Список використаних джерел

1. Голомб Л. Із спостережень над українською поезією XIX—XX століть : зб. ст. / Лідія Голомб. — Ужгород : Гражда, 2005. — С. 141—155.

L. KORIVCHAK

Kherson

FUNCTIONALITY MYTHOLOGIES OF ROAD IN LYRICS BY N. CHERNIAVSKY

In the article the features image of road are investigated in the lyric poetry of M. Chernyavsky, lyric poetry by M. Chernyavsky is traced with works of poets-Romantics and Modernists.

Key words: mythology, road, lyric hero, Modernism.

Л. Д. КОРИВЧАК

г. Херсон

ФУНКЦИОНАЛЬНОСТЬ МИФОЛОГЕМЫ ДОРОГИ В ЛИРИКЕ Н. ЧЕРНЯВСКОГО

В статье исследованы особенности мифологемы дороги в стихотворениях Н. Чернявского, раскрыты инвариантность и полифункциональность этого первообраза в творчестве писателя, прослежено типологическое родство лирики Н. Чернявского с произведениями поэтов-романтиков и модернистов.

Ключевые слова: мифологема, дорога, лирический герой, модернизм.

Стаття надійшла до редколегії 17.03.2015 р.

УДК 821.161.2.09

Д. Ю. ЛИМАН

м. Київ

korot4ina.darya@yandex.ru

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА МІЖ СХОДОМ І ЗАХОДОМ У РЕЦЕПЦІЇ ДМИТРА ДОНЦОВА

Стаття присвячена дослідженню проблеми орієнтирів української літератури в рецепції Дмитра Донцова. У статті розглянуто поділ мислителем українства на «московфілів» та «європейців» – прихильників Сходу і Заходу. Виділено негативні процеси, що відбувались у літературному процесі 20-х років XX століття, та сконцентровано увагу на необхідності формування особливого напрямку розвитку української літератури.

Ключові слова: Дмитро Донцов, «європейці», літературний процес, література Окциденту.

Українські митці 20-х років XX століття були поставлені перед вибором – Схід чи Захід, Росія чи Європа? Це призвело до того, що розгорнулася літературна дискусія, основним питанням якої став вибір напрямку розвитку української літератури.

У руслі цієї проблеми формується і широкий пласт есеїстики Дмитра Донцова, який у багатьох своїх працях робить акцент на культурній

2. Карманський П. Із збірки «За честь і волю» / П. Карманський // Розсипані перли : Поети «Молодої музи» П. Карманський, В. Пачовський, Б. Лепкий, С. Чернецький, С. Твердохліб, О. Луцький, М. Рудницький : зб. / упоряд., авт. передм. та прим. М. М. Ільницький. — К. : Дніпро, 1991. — С. 46—265.
3. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму : моногр. / Я. Поліщук ; 2-ге вид., доп. і перероб. — Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2002. — 392 с.
4. Холлис Дж. Мифологема: Воплощения невидимого мира / Дж. Холлис ; пер. с англ. В. Мершавки. — М. : Независимая фирма «Класс», 2010. — 184 с.
5. Чернявський М. Твори : в 2 т. / М. Чернявський. — К. : Дніпро, 1966. — Т. 1. Оригінальні поезії. Переклади. — 514 с.

приналежності українства. Він ставить перед собою низку запитань, на які намагається знайти відповідь. Одним із ключових моментів роздумів мислителя було запитання – «... як боронитися від того здичиння смаку, ідейного спрощення й зарозумілого нецтва, які приніс з собою большевизм на Україну?» [1, 230].

Мета нашої статті з'ясувати погляди Дмитра Донцова на проблему розгортання стосун-